

ปรมาัตถธรรม (๖)

สุภีร์ ทุมทอง

๒๐ สิงหาคม ๒๕๖๒

ปรหมัตถธรรม ๔

๑. จิต ๘๙ หรือ ๑๒๑

๒. เจตสิก ๕๒

๓. รูป ๒๘

๔. นิพพาน

๒. เจตสิกปรหมัตถ์

เอกุปฺปาทนีโรธา จ

เอกาลมฺพนวตฺตุกา

เจโตยฺตุตา ทฺวิปฺลฺยาส

ธมฺมา เจตสิกา มตา.

(สงคห.)

๒. เจตสิกปรหมัตถ์

เตรสณฺณสมานา จ จุฑฺทสาकुสลา ตถา
โสภณา ปณฺจวิสาติ ทฺวิปณฺณาส ปวฺจฺจเร.

(สงคห.)

๒. เจตสิกปรหมัตถ์

เจตสิก ๕๒ แยกเป็น ๓ กลุ่ม

๑. อัญญสมานเจตสิก ๑๓

๒. อकुศลเจตสิก ๑๔

๓. โสภณเจตสิก ๒๕

๒. เจตสิกปรหมัตถ์

ผัสโส เวทนา สลฺยา เจตนา เอกคฺคตา ชีวิตินุทฺริยํ มนสิกาโร เจตติ
สत्ติเม เจตสิกา สพฺพจิตฺตสธารณา นาม.

วิตกฺโก วจาโร อธิโมกฺโข วัริยํ ปีติ ฌนฺโท เจตติ
ฉ อิมเม เจตสิกา ปกิณฺณกา นาม.

เอวมิมเม เตรสฺส เจตสิกา อณฺณสมานาติ เวทิตพฺพา.

(สงฺคห.)

๒. เจตสิกปรหมัตถ์

๑. อัญญาสมานเจตสิก ๑๓

(๑) สัมผัสจิตตสาธารณเจตสิก ๗ ได้แก่

ผัสสะ เวทนา สัญญา เจตนา เอกัคคตา

ชีวิตินทรีย์ มนสิการ

(๒) ปกิณณกเจตสิก ๖ ได้แก่

วิตักกะ วิจารณ์ อธิโมกษ์ วิริยะ ปิติ ฉันทะ

๒. เจตสิกปรมัตถ์

โมโห อหิริกัม อโนตตปปิ อุทฺธจฺจํ,

โลภो ทิฏฺฐิ มาโน,

โทโส อิสฺสา มจฺฉริยํ กุกฺกจฺจํ,

ถีนํ มิทฺธํ, วิจิกิจฺฉา เจติ

จฺุทฺทสีเม เจตสิกา **อกุสลา** นาม.

(สงคห.)

๒. เจตสิกปรมัตถ์

๒. อกุศลเจตสิก ๑๔

(๑) โมจตุกเจตสิก ๔ ได้แก่ โมหะ อหิริกะ อโนตตัปปะ
อุทธัจจะ

(๒) โลติกเจตสิก ๓ ได้แก่ โลภะ ทิฏฐิ มานะ

(๓) โทจตุกเจตสิก ๔ ได้แก่ โทสะ อีสสา มัจฉริยะ กุกกัจจะ

(๔) ถิทุกเจตสิก ๒ ได้แก่ ถีนะ มितระ

(๕) วิจิกิจฉาเจตสิก

๒. เจตสิกปรหมัตถ์

สทฐา สติ หิริ โอตตปปิ อโลโภ อโทโส ตตรมชฌตตตา,
กายปสฺสทฺธิ จิตฺตปสฺสทฺธิ กายลหฺตฺตา จิตฺตลหฺตฺตา กายมฺหฺตฺตา จิตฺตมฺหฺตฺตา
กายกมฺมณฺตฺตา จิตฺตกมฺมณฺตฺตา กายปาคุณฺตฺตา จิตฺตปาคุณฺตฺตา
กายุชฺชุกฺตา จิตฺตฺชฺชุกฺตา เจติ เอกุณวีสตีเม เจตสิกกา **โสภณสาธารณานาม**.
สมมาวาจา สมมากมมนฺโต สมมาอาชีโว เจติ ติสฺโส **วิริตฺติโย** นาม,
กรุณา มุทิตา **อปฺปมณฺณา** นามาติ,
สพฺพถาปิ ปณฺณินฺทฺริเยน สทฺธิ ปณฺจวีสตีเม เจตสิกกา **โสภณาติ** เวทิตพฺพา
(สงคห.)

๒. เจตสิกปรหมัตถ์

๓. โสภณเจตสิก ๒๕

- (๑) โสภณสาธารณเจตสิก ๑๙ ได้แก่ สัทธา สติ หิริ โอตตัปปะ
อโลภะ อโทสะ ตัตตรมัชฌัตตตา กายปัสสัทธิ จิตตปัสสัทธิ
กายลหุตา จิตตลหุตา กายมุทุตา จิตตมุทุตา กายกัมมัญญูตา
จิตตกัมมัญญูตา กายปาคุญญูตา จิตตปาคุญญูตา กายชุกตา จิตตชุกตา
- (๒) วิรตีเจตสิก ๓ ได้แก่ สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ สัมมาอาชีวะ
- (๓) อัปปมัญญาเจตสิก ๒ ได้แก่ กรุณา มุทิตา
- (๔) ปัญญาเจตสิก

๒. เจตสิกปรมัตถ์

โลโภ จ ปาปโก, โทโส จ ปาปโก, โภโธ จ ปาปโก,
อุปนาโห จ ปาปโก, มกุโข จ ปาปโก,
ปฬาโส จ ปาปโก, อิสฺสา จ ปาปิกา, มจฺจฺเณจ ปาปกั,
มายา จ ปาปิกา, สาเจยฺยํ จ ปาปกั, ฌมฺโภ จ ปาปโก,
สารมฺโภ จ ปาปโก, มาโน จ ปาปโก, อติมานโน จ ปาปโก,
มโห จ ปาปโก, ปมาโห จ ปาปโก.

(ม.มฺ. ๑๒/๓๓ ฌมฺมทาทสฺสูตร)

๒. เจตสิกปรมัตถ์

โย ภิกขเว รูปสมী ฉนุทธาโค, ตํ ปชหถ.

(สํ.ข. ๑๗/๒๕)

๒. เจตสิกปรมัตถ์

จตุตตารโ สติปฏฺฐานา, จตุตตารโ สมฺมปฺปธานา,
จตุตตารโ อิทฺธิปาทา, ปณฺจินฺทฺริยานิ, ปณฺจ พฺลานิ,
สตุต โฟชณฺงคา, อริโย อณฺจกฺโก มคฺโค.
(ที.ม. ๑๐/๑๘๔ มหาปรินิพพานสูตร)

๒. เจตสิกปรหมัตถ์

อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค

สมมาทิฏฺฐิ = ปัญญาเจตสิก

สมมาสงฺกปโป = วิตักกเจตสิก

สมมาวาจา = สัมมาวาจาเจตสิก

สมมากมมฺนโต = สัมมากัมมันตเจตสิก

สมมาอาชีโว = สัมมาอาชีวเจตสิก

สมมาวายาโม = วิริยเจตสิก

สมมาสติ = สติเจตสิก

สมมาสมาธิ = เอกัคคตาเจตสิก

๒. เจตสิกปรหมัตถ์

เวทนาสุ เวทนานุปสฺสี วิหฺรติ
อาตาปี สมฺปชาโน สติมา
วิเนยฺย โลกเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ,
(ที.ม. ๑๐/๓๗๓ มหาสติปัฏฐานสูตร)

๒. เจตสิกปรมัตถ์

‘อตฺถิ ฌมฺมา’ติ วา ปนฺสฺส สติ ปจฺจุปฺภุจฺจิตา โหติ
ยาวเทว ฌาณมตฺตตาย ปฺภุสฺสตีมตฺตตาย.

อนิสฺสีโต จ วิหฺรติ, น จ กิณฺจิ โลเก อฺปาทียติ.

(ที.ม. ๑๐/๔๐๓ มหาสติปัฏฐานสูตร)

๒. เจตสิกปรหมัตถ์

กตเม ฐมา กุสลา. ยสฺมี สมเย กามาจรํ กุสลํ จิตฺตํ อุปฺปนฺนํ โหติ
โสมนสฺสสหคฺตํ ญาณสมฺปยุตฺตํ รูปารมฺมณํ ภา สทฺทการมฺมณํ ภา คณฺธการมฺมณํ ภา
รสการมฺมณํ ภา โผฏฺฐพฺพการมฺมณํ ภา ฐมารมฺมณํ ภา, ยํ ยํ ภา ปนารพฺภ;
ตสฺมี สมเย ผสฺโส โหติ, เวทนา โหติ, สญฺญา โหติ, เจตนา โหติ, จิตฺตํ โหติ,
วิตกฺโก โหติ, วิชาโร โหติ, ปีติ โหติ, สุขํ โหติ, จิตฺตสฺเสกคฺคตา โหติ;
สทฺธินฺทริยํ โหติ, วัริยิณฺทริยํ โหติ, สติณฺทริยํ โหติ, สมาริณฺทริยํ โหติ,
ปณฺธิณฺทริยํ โหติ, มนินฺทริยํ โหติ, โสมนสฺสสินฺทริยํ โหติ, ชีวิตินฺทริยํ โหติ,
สมมาทิฏฺฐิ โหติ, สมมาสงกปโป โหติ, สมมาวาयाโม โหติ, สมมาสติ โหติ,
สมมาสมาธิ โหติ,

(อภิ.สํ. ๓๔/๑ ฐมวาวฏฺฐวาร)

๒. เจตสิกปรหมัตถ์

สทฺธาพลํ โหติ, วิริยพลํ โหติ, สติพลํ โหติ, สมาธิพลํ โหติ, ปญญาพลํ โหติ,
หิริพลํ โหติ, โอตตปปพลํ โหติ, อโลภโหติ, อโทโส โหติ, อโมโห โหติ,
อนภิชฌมา โหติ, อพฺยาปาโท โหติ, สมมาทิฏฺฐิ โหติ; หิริ โหติ, โอตตปปิ โหติ;
กายปสฺสทฺธิ โหติ, จิตฺตปสฺสทฺธิ โหติ, กายลหฺตุตา โหติ, จิตฺตลหฺตุตา โหติ,
กายมฺหฺตุตา โหติ, จิตฺตมฺหฺตุตา โหติ, กายกมฺมณฺณตา โหติ, จิตฺตกมฺมณฺณตา โหติ,
กายปาคุณฺณตา โหติ, จิตฺตปาคุณฺณตา โหติ, กายชุกฺตา โหติ, จิตฺตชุกฺตา โหติ;
สติ โหติ, สมฺปชณฺณํ โหติ, สมโถ โหติ, วิปสฺสนา โหติ; ปคฺคาโห โหติ,
อวิกฺเขโป โหติ; เย วา ปน ตสฺมี สมเย อณฺเณปิ อตฺถิ ปฏฺิจฺจสมฺบุปฺปนา
อรูปีโน ฌมฺมา; อิเม ฌมฺมา กุสลา.

(อภิ.สํ. ๓๔/๑ ฌมมวาทวาร)

๒. เจตสิกปรมัตถ์

กตมํ ตสฺมึ สมเย สตินุทริยํ โหติ.

ยา ตสฺมึ สมเย สติ อนุสฺสติ ปฏฺิสฺสติ,

สติ สรณฺตา, ธารณฺตา อปฺลาปนฺตา อสมฺมุสฺสนฺตา,

สติ สตินุทริยํ สติพลํ สมฺมาสติ;

อิทํ ตสฺมึ สมเย สตินุทริยํ โหติ.

(อภิ.สํ. ๓๔/๑๔ ฅมฺมวาทจฺวาร)

๒. เจตสิกปรหมัตถ์

กตมัม ตสฺมึ สมเย **ปณฺณินฺทริยํ** โหติ.

ยา ตสฺมึ สมเย ปณฺณา ปชานนา, วิจโย ปวิจโย ฌมฺมวิจโย,
สลลฺกขณา อุลลกฺขณา ปจฺจุปลกฺขณา, ปณฺทิจจํ โกสลลํ
เนปฺปณฺณํ, เวทพฺยา จินฺตา อุปฺปริกฺขา, ฐวี เมธา ปริณายิกา,
วิปสฺสนา สมฺปชณฺณํ ปโตโท, ปณฺณา ปณฺณินฺทริยํ ปณฺณาพลํ,
ปณฺณาตถํ ปณฺณาปาสาโท ปณฺณาอาโลโก ปณฺณาโอภาโส
ปณฺณาปชฺโชโต ปณฺณารตฺนํ, อโมโห ฌมฺมวิจโย สมฺมาทิฏฺฐิ;
อิทํ ตสฺมึ สมเย ปณฺณินฺทริยํ โหติ.

(อภิ.สํ. ๓๔/๑๖ ฌมฺมวฏฺฐวาร)

๒. เจตสิกปรมัตถ์

ตตถ กตโม โลโก. โย ราโค สาราโค, อนุนโย อนุโรธ, นนที นนทีราโค, จิตตสฺส สาราโค,
อิจฉา มุจฉา อชโณसानํ, เคธ ปลิเคธ, สงโค ปงโก, เอชา มายา, ชนิกา สณฺชนนี,
สีพพิณี ซาลินี, สริตา วิสตติกา สุตตํ วิสฐา, อายุหนี ทุตติยา ปณฺธิ ภาวเนตฺติ, วนํ วนโณ,
สนฺถโว สีเนโห, อเปกฺขา ปฏฺวิพฺนฺธ, อาสา อาสีสนา อาสีสิตตตํ, ฐาปาสา สทฺททาสา คณฺธาสา
รสาสา โผฏฺฐพฺพาสา ลาภาสา ธนาสา ปุตฺตาสา ชีวิตา, ชปฺปา ปชปฺปา อภิชปฺปา, ชปฺปา
ชปฺปนา ชปฺปิตตตํ, โลลุปฺปี โลลุปฺปายนา โลลุปฺปายิตตตํ, ปุณฺณจิกตา สารุกฺมยตา, อธมฺมราโค
วิสมโลโก, นิกนฺติ นิกามนา, ปตฺถนา ปิหนา สมฺปตฺถนา, กามตฺถนา ภาวตฺถนา วิภาวตฺถนา,
รูปตฺถนา อรูปตฺถนา นีโรธตฺถนา, รูปตฺถนา สทฺทตฺถนา คณฺธตฺถนา รสตฺถนา โผฏฺฐพฺพตฺถนา
ธมฺมตฺถนา, โอโฆ โยโค คณฺโถ อุปาทานํ, อาวณฺณํ นีวณฺณํ, ฉาหนํ พนฺธณํ, อุปกฺกิลโส อนุสโย
ปรียุญฺจานํ, ลตา เววิจฺฉํ, ทุกฺขมฺมูลํ ทุกฺขนิทานํ ทุกฺขชปฺปภาโว, มารปาโส มารพลิสํ มารวิสโย,
ตฺถนาหนที ตฺถนาชาลํ ตฺถนาคทฺทูลํ ตฺถนาสมฺพุทฺโธ อภิชฺฉา, โลโก อุกฺกุสลมฺมูลํ; อโย วุจฺจติ โลโก.

(อภ.ส. ๓๔/๑๐๖๕ ทุกนิกเขป)

๒. เจตสิกปรหมัตถ์

ตตถ กตมา **วิจิกิจฉา**. สตถริ กงขติ วิจิกิจฉติ, ฌมเม กงขติ วิจิกิจฉติ,
สัสม กงขติ วิจิกิจฉติ, สิกขาย กงขติ วิจิกิจฉติ, ปุพพนเต กงขติ
วิจิกิจฉติ, อปรนเต กงขติ วิจิกิจฉติ, ปุพพนตาปรนเต กงขติ วิจิกิจฉติ,
อิทปปจจยตาปฏิจจสมุปปนเนสสุ ฌมเมสุ กงขติ วิจิกิจฉติ;
ยา เอวรูปา กงขา กงขายนา กงขายิตตตัม, วิมตี วิจิกิจฉา,
เทวพหัง ทเวธาปโถ, สัสโย อนนังสคคาโห, อาสปปนา ปริสปปนา
อปรีโยคานา, ฌมภิตตตัม จิตตสส มโนวิเลโข; อยัม วุจจตี วิจิกิจฉา.

(อภ.ส. ๓๔/๑๐๐๘)

๒. เจตสิกปรมัตถ์

ลักษณะที่จตุกกะทีฎฐิเจตสิก

อโยนิโส อภินิเวสลกขณา

ปรามาสรสา

มิจฺฉาภินิเวสนปจฺจุปฏฺฐานา

อริยานํ อทสฺสนกามตาทีปทฏฺฐานา.

(อภิ.สง.อ. ๑/๓๖๒/๓๐๕)

๒. เจตสิกปรหมัตถ์

ลักษณะที่จตุกกะ สติเจตสิก

อปีลาปนลกขณา

อสมุโมหรรสา

อารกขปจจุปฏจานา วิสยาภิมุขีภาวปจจุปฏจานา วา

ถีสณญาปทฏจานา กายาทีสติปฏจานปทฏจานา วา.

(อภิ.สง.อ. ๑/๑/๑๗๐)

๒. เจตสิกปรมัตถ์

ลักษณะที่จตุกกะ ปัญญาเจตสิก

ยถาสภาวปฐิวเระลกขณฺหา อกฺขลิตปฐิวเระลกขณฺหา วา

กฺุสลิสฺสาสขิตฺตอฺสุปฐิวเระ วิย

วิสโยภาสฺรสา ปทีโป วิย

อสมฺโมหปจฺจุปฐฺจานา อรณฺณคตฺสุเทสโก วิย

สมาธิปทฺฐฺจานา.

(อภิ.สง.อ. ๑/๒๕๑/๒๔๗)

สวัสดีครับ